

Utredningen En uppväxt fri från våld

Utredningen "En uppväxt fri från våld" (A 2021:02) har i uppdrag att lämna förslag till en samlad nationell strategi och mål för det långsiktiga arbetet med att förebygga och bekämpa våld mot barn, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck. GAPF har deltagit vid hearing kring utredningen den 11 juni 2021. Inför hearingen har vi lämnat våra erfarenheter och synpunkter på vad en samlad strategi bör innehålla, inom sju områden.

1) Finns det andra frågor, utöver de som omnämns i direktiven, som ni vill uppmärksamma oss särskilt på när det kommer till att förebygga och bekämpa våld mot barn?

Vi vill att hedersrelaterat våld och förtryck (HRV) får ett särskilt avsnitt i strategin och särskilda mål för att särskilja det från våld i nära relationer och annat våld barn utsätts för, då det särskiljer sig på många sätt. Många socialförvaltningar saknar tillräcklig kunskap om och handlingsplaner för HRV och hänvisar i stället till att de använder sig av handlingsplanen för våld i nära relationer. Det är inte på något sätt tillräckligt och därför behöver HRV konsekvent nämnas som en egen särart av våld mot barn. Det skiljer sig i stora delar från annat våld mot barn då det oftast är flera gärningspersoner och repressalierna kan bli värre.

Vår bild är att kunskapen inom socialtjänsten är väldigt ojämn, särskilt vad gäller att samtala med barnen och bedöma risken för de barn som utsätts för HRV. Det behövs därför metoder och bedömningsinstrument med utgångspunkt i hur man samtalar med och bemöter hedersutsatta barn samt hur man bedömer risken för hedersvåld. Det hedersrelaterade våldet är ofta kollektivt utövat vilket innebär att ett barn som blir utsatt för hedersvåld ofta behöver skyddas från flera gärningspersoner.

Vi vill att offentliga biträden, som företräder barn, åklagare och domstolar ska ha adekvat kunskap om HRV.

Det finns stora brister i hanteringen av bortförda barn. Samverkan mellan skolan, socialtjänst, UD, polis och Försäkringskassan fungerar dåligt. I slutet av 2019 gav Länsstyrelsen Östergötland i uppdrag till SCB att genomföra en enkätundersökning på temat bortförda personer i en hederskontext. Det visade sig att cirka 250 barn fördes bort 2019. Citat från rapporten "Utifrån kartläggningens resultat tycks inte minst storstäder och storstadsnära kommuner ha ett arbete att göra när det gäller att uppmärksamma bortförda personer samt att utveckla rutiner på området, i varje fall vad gäller socialtjänstens verksamhet. Länsstyrelsen Östergötland konstaterar också att det i en majoritet av de uppmärksammade ärendena rör sig om barn, som således omfattas av skolplikt och där samhället har ett omfattande lagstadgat ansvar när det gäller att skydda och se till att den ungas hälsa och utveckling inte skadas."

Antalet ärenden med bortförda barn som vi på GAPF är involverade i ökar. De lever under mycket svåra omständigheter i föräldrarnas ursprungsland och det är oerhört svårt att få hem dem igen. Vi vill att detta särskilt uppmärksammas i den nationella strategin och de långsiktiga målen.

Majoriteten av Sveriges kommuner saknar rutiner och handlingsplaner mot HRV. Vi vill att strategin omfattar ett förslag på nationell handlingsplan för hur Sverige ska förhindra barnäktenskap, tvångsäktenskap, könsstympning och bortförande av barn.

Alla utbildningsinsatser som görs för att öka kunskapen om våld mot barn **ska alltid innehålla** kunskap om HRV, oskulds- och kyskhetsnormen, lagstiftningen kring HRV (till exempel barnäktenskap, tvångsäktenskap, könsstympning, utreseförbudet), hur man kan upptäcka att barn är utsatta för HRV, hur man kan samtala med dem, hur man kan göra riskbedömningar och hur man ska agera när man misstänker eller vet att barn är utsatta för HRV. Utbildningarna ska ha ett barnrättsperspektiv, inte ett familjeperspektiv. Vi vill att det blir tydligt i den nationella strategin och de långsiktiga målen. Vi har exempel där personal från en myndighet utbildar sjukvårdspersonal i två timmar om våld mot barn och inte ens nämner HRV. Hur ska vi då kunna skydda barn som är utsatta för HRV, när t o m våra myndigheter negligerar ett våld som berör hundratusentals barn och unga i Sverige?

2) Även om strategins huvudsakliga inriktning är att motverka alla former av våld mot barn så ska särskild uppmärksamhet riktas mot grupper som bedöms ha en förhöjd risk att utsättas för våld eller att utöva våld. Vilka aspekter kopplat till uppväxtvillkor och utsatta situationer bedömer ni som särskilt viktiga att föra fram? Finns det ytterligare grupper av barn, utöver de som omnämns i direktiven, som ni anser ska uppmärksammas särskilt?

Vi anser att följande grupper har en förhöjd risk att utsättas för våld eller att utöva våld och därför ska uppmärksammas särskilt:

Barn och unga som växer upp i miljöer där hedersrelaterade normer och värderingar råder är en särskilt utsatt grupp där det finns en förhöjd risk att utsättas för våld, särskilt för flickorna. Även barnen, främst pojkar, kan tvingas att utöva våld.

Pojkar som växer upp i en hederskontext socialiseras in i rollen att kontrollera, bevaka och utöva våld, särskilt mot sina systrar och andra kvinnliga familjemedlemmar. Om de inte klarar den uppgiften riskerar de bestraffning. För dessa pojkar är det viktigt med tidiga stödinsatser i syfte att förebygga framtida hedersrelaterat våld. Som exempel kan nämnas ärenden då flickorna i en familj omhändertagits med anledning av hedersutsatthet men där pojkarna/bröderna (tillika förövarna) inte får några insatser. Våldet kommer inte att upphöra

om vi enbart skyddar de utsatta, det behöver också bedrivas professionellt arbete med förövarna.

Det finns en överhängande risk för barn som lever i en hederskontext att bli bortförda, särskilt för flickor. De hamnar då i länder långt borta och lever under mycket svåra förhållanden. De är ofta utsatta för både misshandel och våldtäkt. Majoriteten av Sveriges kommuner saknar idag en handlingsplan för hur man ska förhindra att hedersutsatta barn blir bortförda. Vi anser att det är av yttersta vikt att strategin omfattar en nationell handlingsplan för hur Sverige ska förhindra att barn förs ut ur landet. Det ska också finnas en nationell handlingsplan för hur ansvariga myndigheter ska agera för att hämta hem bortförda barn. Den bör omfatta en tydlig ansvarsfördelning. Även om det är socialnämnden som har det yttersta ansvaret för våldsutsatta barn så är det otydligt när det gäller bortförda barn. GAPF:s erfarenhet är att det idag råder stor osäkerhet och otydlighet i dessa ärenden.

Det är stora svårigheter att hämta hem barn som blir bortförda och det kan ibland ta flera år, om det överhuvudtaget lyckas. Ofta gifts de bort ganska omgående och får barn. De hamnar då i en situation där det blir i stort sett omöjligt för dem att komma tillbaka till Sverige tillsammans med sitt/sina barn. Det här är ett tydligt mönster vi ser. De senaste tre åren har GAPF varit involverade i ca 50 fall med bortförda barn

Ett annat mönster vi ser är att majoriteten av de bortförda barnen har varit aktuella hos socialtjänsten. Socialtjänsten har ofta gjort en frivillig insats, avslutat den och sedan förs barnen bort från Sverige. Det kan alltså vara en stor risk för barn som är utsatta för HRV att kontakta socialtjänsten. De barn som kontaktar socialtjänsten ska få stöd och skydd, inte bli bortförda till ett annat land.

Hedersutsatta barn i vårdnadstvister som tvingas träffa en förälder som utövar våld mot barnet och/eller barnets mamma är en utsatt grupp. Vi vill att barn ska garanteras trygghet och skydd och att barn till föräldrar som utövat våld inte ska behöva träffa sina förövare. Det ska heller inte ligga på mammornas ansvar att se till att barnet träffar sin pappa, det finns alltid en stark hotbild mot mamman och här ska samhällets aktörer ge skydd och stöd.

Barn och unga som medföljande till skyddade boende är ytterligare en särskilt utsatt grupp som behöver uppmärksammas. De barn som hamnar på skyddade boende på grund av att mamman behöver skydd ska erbjudas stöd för att de ofta har bevittnat våld mot mamman och bär med sig trauma. De ska också garanteras skolgång. Det är viktigt att barnet inte placeras ihop med sin mamma om mamman utövar våld och förtryck mot barnet, eller om hon utövar påtryckningar för att barnet ska ta tillbaka sina vittnesmål om sin utsatthet.

Asylsökande barn och unga är också en grupp som ofta är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck och bör särskilt uppmärksammas.

3) Strategins innehåll ska bygga på aktuell forskning samt erfarenheter och resultat av tidigare insatser och utvärderingar. Finns det områden där ni bedömer att det finns särskilda luckor avseende kunskap och evidens?

Det saknas forskning kring hur man ska arbeta förebyggande mot hedersvåld, de insatser som görs idag är ofta kortsiktiga och det finns inte utvärderingar för att se vilka metoder som är mest framgångsrika.

Det saknas kunskap om vilka effekter man får av olika placeringsformer för hedersutsatta barn/unga, till exempel utvärderingar av HVB-hem. Vi behöver få kunskap om vilka placeringsformer som ger bäst skydd och stöd på kort respektive lång sikt.

Det behövs forskning om vilka insatser som krävs för att hedersutsatta barn/unga ska kunna leva ett liv fritt från våld även efter att en placering avslutas. Därför krävs det ett långsiktigt arbete för att stärka skyddet och stödet till barn som utsätts för hedersvåld. Idag saknas metoder och strategier för det. Vi vet alltså inte vilka insatser som hjälper de utsatta barnen.

Det behövs forskning som utvärderar effekterna av Coronapandemin - hur har den sociala isoleringen påverkat barn och ungas psykiska hälsa på kort och långsikt?

Vi vill ha en kartläggning av hur många barn och unga som är könsstympade i Sverige.

Det är **av största vikt** att man inte ger uppdrag till forskare som relativiserar och förminskar hedersvåldet och som inte har ett barnrättsperspektiv när det gäller att ta fram metoder för att skydda och hjälpa hedersutsatta. Det behövs ett tydligt barnrättsperspektiv i framtagandet av metoder för att skydda hedersutsatta.

4) När det gäller samverkan mellan aktörer på nationell, regional och lokal nivå vilka

a) goda exempel vill ni uppmärksamma oss särskilt på?

På www.hedersfortryck.se finns metodstöd som vi rekommenderar att man använder.

b) brister eller utvecklingsbehov vill ni uppmärksamma oss särskilt på?

Det saknas tydliga arbetsmetoder och samverkansmodeller för vilka ansvariga myndigheter som ska och behöver samverka när ett barn blir aktuellt hos socialtjänsten.

Barnahus är en samverkansmodell som många kommuner använder i arbetet med våldsutsatta barn. Vår erfarenhet är att personalen där ofta saknar adekvat kunskap om HRV. Vi vill att alla anställda vid Barnahus ska ha fördjupad kunskap om HRV så att de i varje

läge kan göra relevanta riskbedömningar och ge barn det stöd och skydd de har laglig rätt att få.

Myndigheter står närmast handfallna när det gäller arbetet med att få hem bortförda barn. Det råder stor osäkerhet och otydlighet i det arbetet. Vi vill att Sverige inrättar en särskild enhet med ansvar för och mandat att hämta hem bortförda barn, liknande Forced Married Unit i England. Vi har exempel där socialtjänsten känner till att barn förts ur landet men inte polisanmäler det. Det finns också osäkerhet och otydlighet kring vilka socialtjänsten ska/bör samverka med när ett barn har förts ut ur landet. Detta kan kopplas till att många kommuner saknar särskilda handlingsplaner gällande HRV

Det behövs en mer strukturerade samverkan mellan myndigheter, som har i uppdrag att stödja arbetet och utveckla metoder i syfte att motverka våld mot barn, och frivilligorganisationer. Många frivilligorganisationer har ofta lång erfarenhet av att möta och stödja hedersutsatta barn och den kompetensen behöver tillvaratas. Dessutom behöver staten säkerställa en långsiktig finansiering till organisationer som erbjuder stöd till hedersutsatta.

5) När det gäller det förebyggande arbetet mot våld mot barn samt upptäckt av barn som far illa vilka

a) verkningsfulla metoder eller arbetssätt för att förebygga våld mot barn vill ni uppmärksamma oss särskilt på?

Vi anser att det saknas verkningsfulla metoder när det gäller HRV.

b) brister eller utvecklingsbehov vill ni uppmärksamma oss särskilt på?

All personal inom myndigheter/organisationer som möter barn ska ha adekvat kunskap om HRV och hur man upptäcker och hanterar barn och unga som är utsatta eller riskerar att utsättas för HRV - till exempel öppna förskolan, förskolan, skolan, elevhälsan, ungdomsmottagningar, vårdcentraler, BUP, idrottsrörelsen och BVC.

För att tidigt upptäcka och förebygga våld mot barn ska alla barn och unga få information om vad hedersvåld är, vilka rättigheter man har och vart man vänder sig om man är utsatt. I samband med det bör man erbjuda professionellt stöd och möjlighet till förändring och skydd. Annars läggs ett allt för stort ansvar på det enskilda barnet och de upplever att samhället sviker eftersom de inte på egen hand kan förändra sin situation. Man bör också utveckla metoder för att följa upp barn och unga när man har gett dem information om ovannämnda områden, för att se om de behöver stöd och skydd.

Information till vårdnadshavare om lagstiftningen kring våld mot barn och vilka konsekvenser våldet får bör ingå tidigt i asylprocessen samt ges via BVC och andra forum där föräldrarna finns.

Genom att göra det obligatoriskt för elevhälsan och sjukvården att ställa frågor om våld/hedersvåld kan våldet upptäckas.

Det behövs lagstiftning som förbjuder oskuldskontroller, -intyg och -operationer, med straffpåföljd.

Flickor som är utsatta för könsstympning ska inte kunna vägras vård när föräldrarna säger nej till det. Det behövs lagstiftning som säkerställer att unga flickor får den vård de behöver när vården upptäcker att de har blivit könsstympade.

Vi vill understryka att vi inte tror att religiösa samfund kan ha en viktig roll när det gäller att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck, vilket nämns i direktiven. Vår erfarenhet är snarar det omvända. Vi har många exempel där religiösa samfund uppmuntrat familjer att leva efter hedersnormer med oskulds- och kyskhetsideal och där man uppmuntrat förtryck och våld, framför allt mot flickor och kvinnor. Man har uppmuntrat barnäktenskap, tvångsäktenskap, oskuldskontroller och förespråkat att kvinnor inte ska utbilda sig, ha täckande klädsel, vara oskulder vid giftermålet, ska lyda sin man och inte kan neka honom sex.

6) När det gäller stöd och behandling för barn som upplevt våld vilka a) framgångsrika insatser eller metoder inom området vill ni uppmärksamma oss särskilt på?

Framgångsfaktorn när det gäller insatser för barn utsatta för HRV är att de yrkesverksamma har mycket god kunskap om HRV. De måste kunna fånga upp barnets utsatthet, göra adekvata riskbedömningar och ge det stöd och skydd barnet behöver. Bedömningsinstrument och liknande som används tenderar att förvärta situationen om inte den yrkesverksamma har god kunskap om sakfrågan.

Erfarenhetsmässigt vet vi att det är en framgångsfaktor när socialtjänsten tar tydlig ställning för barnets utsatthet, och ger barnet det stöd och skydd som behövs – när socialtjänsten blir en bundsförvant och står på barnets sida. Det är viktigt att man har ett barnrättsperspektiv.

b) brister eller utvecklingsbehov vill ni uppmärksamma oss särskilt på?

När ett barn utsatt för hedersvåld blir föremål för en utredning hos socialtjänsten ser vi att det alltför ofta saknas ett barnrättsperspektiv, man tar inte barnets berättelse om sin livssituation på allvar. Vi ser att de vuxnas, ofta föräldrarnas, bild av situationen väger tyngre än barnets vittnesmål om det brott hen är utsatt för. Liknande erfarenhet har granskningen av arbetet mot HRV i Göteborgs stad visat (Amandakommissionen).

Idag förekommer så kallat familjearbete inom socialtjänsten när ett barn utsatt för hedersvåld blir placerat med målsättningen att barnet ska återförenas med familjen. Det saknas forskning och evidensbaserad kunskap och det finns inga rapporter som styrker att detta arbetssätt gynnar barn som är utsatta för HRV. Tvärtom finns det rapporter som visar att barn fortsatt riskerar utsättas för våld och i värsta fall blir bortförda, bortgifta och/eller könsstympade. Vår erfarenhet är att så kallat familjearbete medför risker för hedersutsatta barn.

Barn som är utsatta för HRV och som placeras på skyddade boenden får ofta omplaceras flera gånger då boendet inte har tillräcklig kompetens och förmåga att skydda barnet. Därför vill vi att det ska finnas särskilda kompetens- och tillståndskrav på dessa boenden.

Barn som är utsatta för HRV och placeras i familjehem ska garanteras att de placeras i en familj som har särskild kunskap om HRV. De ska också garanteras att inte placeras i en familj som lever efter hedersnormer och som därmed utgör en stor risk för barnen. Vi har flera exempel på att detta händer.

Insatser för barn som utsätts för HRV behöver vara långsiktigt. Här finns stora brister idag och långsiktigheten måste vara med tidigt i planeringen när barnet blir aktuellt hos socialtjänsten.

Elevhälsan, ungdomsmottagningar och BUP ska ha kunskap om HRV och hur man ska stödja hedersutsatta. Många hedersutsatta har psykisk ohälsa på grund av det våld man utsatts för, till exempel depression, ångest, PTSD, självskadebeteende och suicidrisk. Det ska finnas särskild traumabehandling för hedersutsatta.

Samtliga kommuner och regioner ska säkerställa att man inte har anställda som själva lever efter hedersnormer som har kontakt med barn som kan vara eller är utsatta för HRV. Det kan utgöra direkt fara för barnet och vi har många exempel på just detta. Anställda inom kommuner och regioner ska följa svensk lagstiftning och inte hedersnormer. Arbetsgivaren som får kännedom om att anställda följer hedersnormer i stället för svensk lagstiftning ska ha en tydlig plan för hur man ska agera, för att skydda utsatta barn.

I direktiven står att utredaren ska beakta förslag i närliggande utredningar på området, exempelvis relevanta delar av betänkandet Hållbar socialtjänst – En ny socialtjänstlag (SOU 2020:47). Vi bifogar vårt yttrande över det betänkandet.

7) Vill ni rekommendera några studier eller rapporter som utgår specifikt från barns röster om och erfarenheter av våldsutsatthet? Finns det områden där barns röster saknas.

GAPF:s erfarenhet är inte att barns röster saknas utan det handlar om att ansvariga myndigheter inte agerar tillräckligt starkt för att skydda utsatta barn. Vi har exempel där barn berättat att de är utsatta för psykiskt våld hemma men där socialtjänsten avstår från att sätta in åtgärder för att skydda barnen. så länge det inte förekommer fysiskt våld. Andra exempel är där barn berättar att det förekommer fysiskt våld hemma men skyddsåtgärderna dröjer eller uteblir när föräldrarna motsätter sig stödsåtgärder. Vilket utgör en risk för barnen. Vi har också exempel på fall där socialtjänsten väljer att gå in med frivilliginsatser men när föräldrarna säger nej till det så väger deras röster tyngre än barnets utsatthet för våld.